

Leon de Winter. *Supertex*. De Bezige Bij

Leon de Winters nieuwe roman *Supertex* eindigt - letterlijk - met een lach en een traan. „De lach sprong uit mijn keel en het water stroomde uit mijn ogen", schrijft hoofdpersoon en verteller Max Breslauer op een van de laatste bladzijden. Hij heeft de hele roman door geworsteld met zijn - inmiddels overleden - vader en met de van hem geërfd joodse conditie, maar nu is het moment van de verzoening daar. Hij realiseert zich de „wrede waarheid" van de jiddische spreekwoorden die zijn vader gul in het rond placht te strooien, en daarbij passen de bevrijdende lach en de sentimentele traan.

In de roman vertelt Max, 36 jaar oud en eigenaar van een winkelketen van goedkope confectiekleding, zijn levensverhaal dat tot dusver in het teken heeft gestaan van het generatieconflict met zijn vader en de raadselachtige eisen van de joodse identiteit, met op de achtergrond het onuitwisbare verleden van Holocaust en Tweede Wereldoorlog. Max' vader, geboren in het Poolse Lemberg, is de enige van zijn familie die het concentratiekamp heeft overleefd. Max is met zijn problemen een typisch lid van wat wel de „derde generatie" wordt genoemd.

In De Winters boeken zijn die problemen gaandeweg een steeds grotere rol gaan spelen, direct of indirect. De min of meer maatschappijkritische thematiek van zijn eerste boeken heeft hij losgelaten. Vanaf *La place de la Bastille* (1981) gaat het vooral om het joodse verleden, de last van de geschiedenis waarvan zijn helden zich proberen te bevrijden, maar die onherroepelijk zijn tol eist. In *La place de la Bastille* eindigt de confrontatie onbeslist, maar in latere romans als *Kaplan* (1986) en *Hoffman's honger* (1990) is er op het eind sprake van een al dan niet strijdlustige verzoening met het eigen lot. Wat in de praktijk ook kan neerkomen op een verzoening met de joodse traditie en haar rituelen, al hoeft dat nog niet meteen een „bekering" tot de orthodoxie in te houden.

Dat laatste kan wél. In *Supertex* kiezen zowel Max' geliefde Esther als zijn broer Boy voor deze uitweg: alleen door zich aan de „wetten" te houden en volgens de „traditie" te leven kan men een echte jood zijn, vinden zij. De traditie biedt troost en een duidelijke identiteit. Naar deze zaken lijkt ook Max Breslauer op zoek te zijn, maar de orthodoxie ligt hem niet. Joden beschouwt hij als „familie" (bij gebrek aan andere familie, ben je geneigd te denken), maar hij realiseert zich tegelijkertijd dat zijn joodse afkomst niet het enige is dat hem bepaalt. Een redelijk standpunt, zou ik zeggen, waarmee Max alleen wat minder vlot uit de voeten kan.

Vandaar dat hij zijn levensverhaal in de spreekkamer van een psychiater moet vertellen. De roman bestaat uit het verslag van een lange, één dag durende sessie op de sofa bij dokter Jansen, die hem toespreekt met de „stem van G'd". Het echte werk doet hij in feite zelf, door voor het eerst enige orde (of „structuur", zoals hij het uitdrukt) in de brij van zijn gevoelens en herinneringen aan te brengen.

Overheersend is vooral de concurrentie met zijn vader, de miljonair geworden oprichter van de winkelketen „Supertex". Een „dictator" in de ogen van zijn zoon; in zijn eigen ogen is hij een „eenvoudig man" die zijn kinderen heeft gegeven wat hij zelf nooit heeft gehad. Max vindt hem vulgair en bekrompen en

scheldt hem in puberale rebellie uit voor „kapitalistische uitbuiters". Als hij na een gestrande carrière in de advocatuur bij papa in de zaak komt, kan hij het niet verkroppen dat zijn oude heer de touwtjes strak in handen blijft houden. Wèl is Max er dan al achtergekomen, dat hij in feite net zo grof en sluw is als zijn vader, en zelfs nog een graadje erger, want hij blijkt niet te beroerd om met nep kledingmerken de klanten te belazeren.

Ook lukt het hem niet, anders dan zijn vader, op de geëigende momenten „aardig" te zijn. Zelf vindt hij zich ook niet aardig en dat getuigt weer van zelfkennis, want Max Breslauer ontpopt zich in de loop van zijn relaas als een vervelende, verwende, egoïstische man vol vage schuldgevoelens. De Winters roman zou je om die reden kunnen beschouwen als een experiment met een onsympathiek personage. Daar is uiteraard niets op tegen, maar als dat personage ook nog zelf zijn eigen verhaal vertelt, kan het wèl problemen opleveren. En dat is hier het geval.

Die problemen hebben overigens minder te maken met het onsympathieke karakter van de verteller dan met zijn oppervlakkigheid, die ook in de taal is geslopen. Onsympathieke mensen kunnen voortreffelijke schrijvers zijn, maar voor De Winters personage gaat dat niet op. Zijn sentimentaliteit en platvloersheid gaan gepaard met een stijl vol clichés, die het er liefst zo dik mogelijk bovenop legt.

Als Max in een dronken bui zijn vader wil vermoorden, dan grijpt hij naar een schaar „vervaardigd door moffen in Solingen" en meldt hij pathetisch: „Ik zou de muur slechten en me bevrijden uit het getto van mijn geestelijke gevangenis". Wanneer hij ten slotte toch voor de daad terugdeinst, staat er voor de lezers die het nog niet hadden begrepen: „Moest ik zo nodig doen wat ze in de oorlog waren vergeten?" Als hij zijn ware geliefde Esther voor het eerst in de ogen blik, lijken zijn woorden rechtstreeks ontleend aan de Bouquetreeks: „Van de ene seconde op de andere drong het tot me door dat ik haar al kende voordat ik haar ontmoet had, dat ik al van haar hield voordat ik geboren was".

Speelt De Winter hier een subtiel spel met zijn lezers, zich verschuilend achter de oppervlakkigheid van zijn held, of heeft hij het zich een beetje gemakkelijk gemaakt? Ik vrees het laatste. Dezelfde stilistische manco's teisteren immers ook sommige van zijn vorige boeken. Een voordeel is wel dat de al te opzichtige literaire imitatie ditmaal ontbreekt. In *Supertex* worden Kafka, Handke, Bernard, Modiano of Kundera op veilige afstand gehouden. Eerder lijkt het erop dat De Winter aansluiting heeft gezocht bij minder gecompliceerde vormen van schrijven, die in de regel niet tot de literatuur worden toegelaten. In zijn *Hoffman's bonger* was dat de thriller of spionageroman; *Supertex* doet soms denken aan een literaire versie van de moppenwereld van Max Tailleur.

Gek genoeg zijn de passages waarin die associatie zich het krachtigst opdringt niet de slechtste van het boek. Om de groteske avonturen van Max' minderbedeelde broer Boy in Blaricum en in Marokko valt bijvoorbeeld het nodige te lachen. Ook de kleine zedenschetsen van het moderne joodse leven in Amsterdam, die hier en daar in de roman opduiken, hebben hun aantrekkelijkheden. Heel wat meer in elk geval dan de melodramatische en weinig verrassende uitwerking van het generatieconflict tussen Max en zijn vader en het pathetische gedoe met de zelfmoord van Esthers eerste

echtgenoot, die haar bekering tot het orthodoxe jodendom moet verklaren.

Met de lach zit het wel goed in *Supertex*, minder met de traan. En dat heeft, net als bij de stijl, te maken met het karakter van de hoofdpersoon. De oppervlakkigheid die het taalgebruik ontsiert, tast ook de ernst van de thematiek aan. Het kost mij althans de grootste moeite de gekweldheid van Max Breslauer erg serieus te nemen. Dat hij als „jood in een Porsche" op anderen een merkwaardige indruk maakt, zit hem niet echt dwars, al zegt hij soms van wel; het enige dat hem hindert is de rivaliteit met zijn vader (die in een Mercedes rijdt). Pas wanneer zijn geliefde en zijn broer zo gek zijn om opeens orthodox te worden, wordt ook de joodse conditie (die natuurlijk wel binnen het generatieconflict een rol speelt) een acuut probleem, dat Max vervolgens in één dag weer weet op te lossen. Hoe? Door eindelijk niet alleen in de praktijk (hij heeft na de dood van zijn vader zelfs diens maîtresse overgenomen), maar ook in het bewustzijn te accepteren dat hij „de erfgenaam" is.

De psychiater die zegt dat hij haar „niet nodig" heeft, heeft dus groot gelijk. Maar wat uit medisch oogpunt ongetwijfeld een bevredigend slot mag heten, krijgt voor de in literatuur geïnteresseerde lezer toch ook iets van een teleurstelling, die met de banale moraal dat het leven nu eenmaal uit een lach en een traan bestaat niet echt wordt goedge maakt.

(*de Volkskrant*, 20-9-1991)